

## De vergrijzende samenleving van Nederland

J. H. A. M. STEIN

**De bevolking van Nederland vergrijsst. In de eerste jaren van de 21e eeuw zal de Nederlandse bevolking met 15,1 miljoen naar verwachting haar hoogste bevolkingscijfer hebben gehaald. De vertraagde groei van de bevolking nu is al een eerste aankondiging van de versnelde vergrijzing van straks. Rond het jaar 2030 zal het aantal ouderen van boven de 65 jaar in onze samenleving bijna verdubbeld zijn. Op velerlei terreinen zal dit vergaande consequenties hebben: de huisvesting, de inkomenspositie, de hulp- en dienstverlening, de gezondheidszorg, de arbeidsmarkt etc.**

### Ontgroening en vergrijzing

In 1966 daalde het geboortecijfer in Nederland voor het eerst in de geschiedenis. Was het tot die tijd nog ongeveer 21 levendgeborenen per jaar per 1000 inwoners, in 1966 kwam met 19,2 de ommekeer, waarna vooral tussen 1971 en 1984 het geboortecijfer kelderde naar ongeveer 12. In de afgelopen twee jaar stabiliseert dit cijfer zich en geeft zelfs sinds lange tijd weer een eerste, zij het minieme, opleving te zien. Werden er in 1966 in Nederland nog bijna 240.000 kinderen geboren, in 1984 waren dit er nog geen 175.000. Voor de daling van het aantal geboorten zijn diverse redenen te noemen: de gezinsplanning (meer gebruik van effectieve anticonceptie) en de mentaliteitsverandering (emancipatie van de vrouw, toenemende individualisering, ontkerkelijking, onzekerheid over de toekomst). Met de terug-

gang van de geboorten in de laatste 20 jaar zien we dus ook een afname van het aantal jongeren: een ontgroening van de samenleving. De teruggang van het aantal jongeren tot 19 jaar is momenteel zelfs sterker dan de toename van het aantal ouderen boven de 65 jaar.

Vanaf ongeveer het jaar 2010 zal de geboortegolf van na 1945 een duidelijke vergrijzing te weeg brengen van onze samenleving: meer mensen worden oud. Het is zelfs zo dat de Nederlandse samenleving rond 2030 voor het eerst meer personen van boven de 45 jaar zal tellen dan personen van onder de 45 jaar. De bevolkingspiramide van de leeftijdsopbouw van Nederland geeft hiervan een opmerkelijk beeld.

De samenleving vergrijsst dus; dit proces zal na 2000 het sterkst worden. Nog vóór het jaar 2020 zal 1 op de 5 inwoners van Nederland ouder zijn dan 65 jaar, terwijl het aantal hoogbejaarden van boven de 85 jaar dan verdubbeld zal zijn ten opzichte van het aantal van nu! In dit verband spreekt men wel van dubbele vergrijzing.

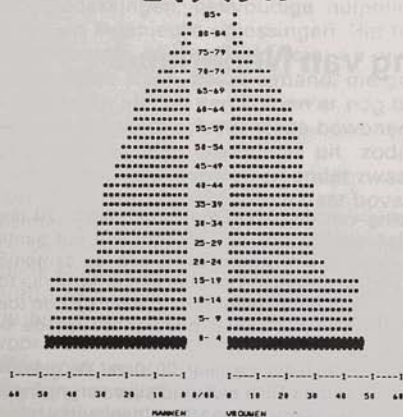
### Grote toename van het aantal alleenstaande oudere vrouwen

Dat de vrouw gemiddeld ouder wordt dan de man, is al lang een bekend gegeven. Momenteel is de gemiddelde levensverwachting van vrouwen 80 jaar, die van mannen 72 jaar. Wanneer we kijken naar de categorie ouderen van boven de 65 jaar, dan zien we momenteel al een verhouding van 40% mannen en 60% vrouwen. Doordat de vrouw gemiddeld onge-

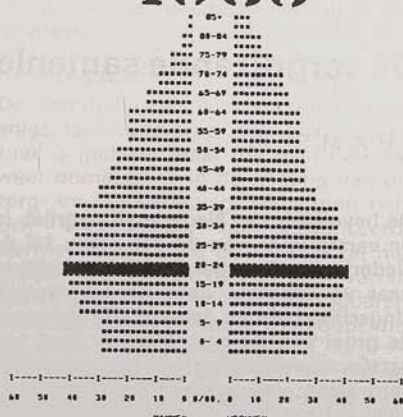
Ontwikkeling van het aandeel van de 65-plussers en 80-plussers in Nederland tussen 1985 en 2020. (CBS-prognose, 1985).

Jaar	65+			80+		
	aantal × 1000	index	in % van de totale bevolking	aantal × 1000	index	in % van de totale bevolking
1985	1730	100	12	371	100	2,6
2000	2190	126,6	14,5	529	142,6	3,5
2020	3031	175,2	20,7	666	179,5	4,6

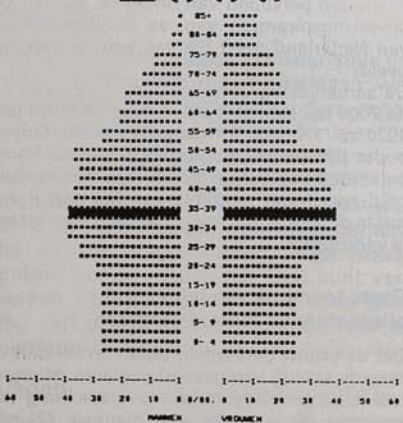
1965



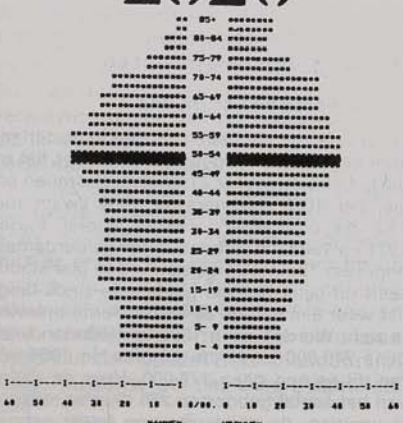
1985



2000



2020



Bevolkingspyramides voor Nederland: aandeel mannen en vrouwen per leeftijdscategorie in promilles van de totale bevolking. (Uit: Van den Broek tot paddestoel, 1986).

veer 8 jaar ouder wordt dan de man, is er bij de categorie van 80 jaar en ouder nu al te constateren dat er in deze leeftijdsgroep tweemaal zoveel vrouwen als mannen zijn; in het jaar 2020 zal de verhouding tussen het aantal mannen en vrouwen van boven de 80 jaar ongeveer 30:70 zijn.

Het is opvallend dat over 15 jaar er 3 van de 5 vrouwen van boven de 65 jaar alleenstaand en doorgaans ook alleenwonend zal zijn. Bij de

mannen van boven de 65 jaar daarentegen zal slechts 25% geen partner (meer) hebben.

### Naar een andere samenleving

Het zal uit bovenstaande prognoses duidelijk zijn dat er een andere samenleving in de komende 30 à 40 jaar zal gaan ontstaan. De plaats van de oudere in de samenleving zal steeds meer gewicht krijgen. Politieke beslis-

singen zullen meer dan tot nu toe het geval is geweest, neigen naar het patroon van opvattingen van ouderen. De opkomst van de ouderenbonden en -organisaties zullen daarvoor zeker borg staan; het gemiddelde opleidingsniveau van de ouderen stijgt snel, terwijl ook de educatieve mogelijkheden voor ouderen zullen toenemen (vervanging van capaciteitsverlies van het regulier onderwijs). Kortom, de ouderen zullen mondiger worden en meer van zich laten horen ten aanzien van zaken die hen direct raken, zoals inkomenspositie, woonbeleid en gezondheidszorg.

### Consequenties voor talrijke beleidsterreinen

De spectaculaire wijziging in de bevolkingssamenstelling zal vooral na 2010 op bijna alle beleidsterreinen haar doorwerking krijgen. Dat is de reden dat reeds nu door rijk, provincie en gemeente plannen dienen te worden ontwikkeld om deze rigoureuze ommezwaai mogelijk te maken. Slechts enkele terreinen wil ik noemen.

Op de arbeidsmarkt zal de potentiële beroepsbevolking tussen de 17 en 54 jaar tot het jaar 2000 nog toenemen met 5 à 6 procent, maar in de 20 jaren daarna snel dalen met bijna 20 procent. De behoefte aan ervaren beroepsmensen zal zowel kwantitatief als kwalitatief toenemen; in dit verband is het dan ook te verwachten dat de huidige VUT-leeftijd in de komende jaren eerder weer zal stijgen dan dalen. Wel zullen er waarschijnlijk meer vormen van flexibele pensionering gaan ontstaan; hierdoor zullen ouderen langer via een zelf gekozen deeltijdarbeid op de arbeidsmarkt actief kunnen blijven.

Op het terrein van het huisvestingsbeleid zal het aantal wooneenheden zich naar verwachting uitbreiden van 5 miljoen nu tot 6½ miljoen woningen in 2015. Deze uitbreiding wordt niet zozeer ingegeven door de toename van de bevolking (deze zal rond het jaar 2008 haar hoogste punt bereikt hebben), maar door de grote variëteit aan woonwensen en de zgn. huishoudensverdunding. Het accent in het woonbeleid zal meer op de aanpassing van woningen liggen dan op nieuwbouw. Wel is het opvallend dat ouderen reeds nu een duidelijke voorkeur uitspreken voor de 3-kamerwoningen, liefst parterre met tuin; wel valt het op dat steeds meer ouderen uit de grote steden, omwille van de veiligheid, de wens om op de begane grond te wonen weer loslaten.

Met betrekking tot de hulp- en dienstverlening zullen zich belangrijke knelpunten gaan voordoen. Voorop dient gesteld te worden dat 85% van de ouderen zich redelijk tot goed zelf-

standig weten te redden en niet per se van hulp van buiten afhankelijk zijn. Niettemin zullen die ouderen die wel in mindere of meerdere mate hulp nodig hebben, zeker met knelpunten geconfronteerd worden. De opname-mogelijkheid in een verzorgingshuis zal aanmerkelijk geringer worden als de huidige bezuinigingsplannen van het kabinet ook worden uitgevoerd. De druk op de thuiszorg neemt mede daardoor enorm toe, terwijl de verwachting van de minister om in het kader van de "zorgzame samenleving" meer hulp uit het informele circuit te verkrijgen (familie, kennissen, buurt) op illusoire gronden berust. Een onlangs verschenen studie "Het ouderenbeleid gewogen" geeft hiervan onomwonden blijk.

Toch is het overduidelijk dat vooral allerlei dienstverleningsvormen voor zelfstandig wonende ouderen als een afgeleide van de hulpverlening meer en meer ontwikkeld gaan worden. Het aantal warme maaltijden dat thuis bezorgd wordt of in een verzorgingshuis of dienstencentrum genuttigd kan worden, heeft vooral in de afgelopen twee jaar een geweldige vlucht genomen. Ook de verdere technische en organisatorische ontwikkeling van alarmeringsmogelijkheden in huis zal een belangrijke bijdrage leveren aan het totale "thuiszorgpakket" van nu en in de toekomst.

### Tot slot

Er is alle reden voor dat het ouderenbeleid tegenwoordig via de media veel aandacht trekt. De vergrijzingsprognose is helder en simpel te geven. De consequenties die deze demografische ontwikkeling met zich zal meevoeren, zullen in de komende jaren in zowel overheidskringen als maatschappelijke organisaties en verbanden om veel denkwerk vragen. Hoe meer er immers over de ontwikkeling wordt nagedacht, des te meer mogelijkheden zullen er ontstaan voor creatieve oplossingen. De ouderen zelf zullen hierbij hopelijk het voortouw nemen.

### Literatuur

- Van der Kruis, A., 1986. Het ouderenbeleid gewogen. Nijmegen.  
 Octogoonproject Vergrijzing, 1985. Wie dan leeft nu zorgt. Den Haag.  
 WVC, 1986. Zorg voor later, zorg van nu. Rijswijk Z.H.  
 Ambtelijke werkgroep demografische toekomstverkenningen Gelderland, 1986. Van denneboom tot paddestoel. Arnhem.

### Correspondentiaadres

J. H. A. M. Stein, Gelderse Raad voor het Ouderenbeleid, Boulevard Heuvelink 2, 6828 KP Arnhem.